

Jeugdtheater komt uit verdomhoekje

● Twee scènes uit „Je hebt 't", v.l.n.r. Marlies Hamelynck, Kees Waterbeek, Ton Selter. Dries Smits en Marian Klaren.

Hoewel jeugdtheater binnen het Nederlands toneel nog maar steeds niet de plaats heeft die het verdient, blijkt er links er rechts toch wel hard te worden gewerkt om uit dat eeuwige verdomhoekje te raken. Afgelopen dagen heb ik vijf groepen met er voor kinderen toneel zien maken en daaruit blijkt duidelijk dat óók binnen het jeugdtheater gezocht wordt naar nieuwe vorm en inhoud om zelfs hele piepjonge mensen gericht en actiever bij het toneel te betrekken.

Bij Proloog vlotte tiener-musical

EEN ROCK-MUSICAL voor de jeugd van 12 tot 15 jaar noemt de toneelwerkgroep Proloog haar nieuwe programma „Je hebt 't". Het is gemaakt door de groep die er ook in speelt. En er is een rock-groep voor gevormd, die zich Dirty Underwear noemt.

De rock-groep zit links achter op het toneel tegen een rechthoekige vlakke achterwand, maar anders dan door hun muziek zijn ze niet bij het spel betrokken. Hun muziek, lekker hard en van groot volume, speelt wel een voorname rol. Zij brengen er de opwinding in. Meteen in de inleiding al, als de spelers de kinderen in de zaal toezingen dat zij maar snotneuzen zijn die precies moeten doen wat de volwassenen zeggen. (Vonden jullie dat eigenlijk een belediging, is de kinderen na een voorstelling gevraagd. 37 procent vond van wel, 34 pct. vond het niet erg omdat iedereen het zegt, 23 pct. vond het niet erg omdat zij zichzelf inderdaad snotneuzen vinden, 1 pct. vond het geen belediging).

Tussen de liedjes in waren er (meestal) korte, simpele schetsjes die er op uit zijn de kinderen anders tegen zichzelf en hun omgeving aan te laten kijken dan zij gewend zijn te doen. Neem nu maar de baby op z'n eerste verjaardag; hij speelt in z'n box met een paar blokjes, krijgt een beetje aandacht, maar blijft wegloopt of wordt vergeten. Dan nemen zijn ouders hem de blokjes af, hij begint te krijsen en kijkt de sherry-drinkende volwassenen woedend aan.

Onder die blik verstarren zij. Dat is zijn speciale gave. Als die op school ontdekt is gaan ze die verder ontwikkelen en daarna uitbuiten. Want als hij zover komt dat hij ook grote groepen mensen kan bevriezen — stakers, demonstranten, Molukkers — dan zijn ineens heel wat lastige mensen uitgeschakeld. De politie heeft daar wel belangstelling voor, de zakenman, de minister.

De musical wil dus laten zien, dat er in onderwijs en opvoeding een duidelijke neiging zit kinderen in een bepaalde houding te dwingen, een hou-

ding waaraan zij later in de samenleving gewend moeten zijn als zij vooruit willen komen. De lagere school wordt aangeduid door een onderwijzer, die een groepje kinderen in een soort gymnastiekles opdraagt de armen voor de borst te kruisen, wat sommigen nogal enige moeite kost. Het meisje dat er het snelst mee is, krijgt de eerste en de gemakkelijkste vragen, het meisje dat het helemaal niet kan wordt weggestuurd.

(Had dat wat met je eigen school te maken? vroeg de enquête. 19 pct. zei ja, 68 pct. een beetje, 17 pct. nee, niet. Het werkt dus wel.)

Uit de hele enquête blijkt trouwens, dat de bedoelingen wel goed begrepen werden en dat de toepasbaarheid op eigen omstandigheden werd herkend, met wel enig gevoel voor betrekkelijkheid. Er bleek ook uit dat de muziek erg fijn gevonden werd (94 pct.), de musical in haar geheel iets minder (64 pct. fijn, 29 pct. ging wel, 0 pct. verveend).

Prestaties

HET LIJKT dus, dat de acteursprestaties minder bevielen, afgezien waarschijnlijk van hun zingen, want dat zat wel goed. Daar hoort ook een bepaalde voordrachtsstijl bij, met de microfoon aan een eindeloze draad als belangrijk attribuut. Voor het pure acteren zijn er in zulk een combinatie zeven voordehand-iggende technieken, blijkbaar. In de gespeelde scènes is de musical eigenlijk opeens afwezig. Dat was bij het maken van deze voorstelling de voornaamste zorg: hoe stellen wij het gezin, de school, de opvoeding heel duidelijk voor? Zo eenvoudig mogelijk is dan het antwoord. Het telkens weer herkenbare patroon ervan, maar dat wel op een leuke manier. Dat lukt soms erg aardig, de eerste verjaardag van de baby in zijn box, de schijn-gymnastiekles van de onderwijzer. En dan zijn ook de acteursprestaties wel goed. Het lukt ook wel eens niet, en dan komt de groep terecht in geforceerd leuk doen. Dan blijkt de directrice van de school in het kastje van haar bureau te zitten en zich in een te omslachtig gesprek met haar leraar in allerlei vreemde bewegingen te uiten.

Toneelwerkgroep Proloog is wat die vernieuwing betreft het verst. De Eindhovense groep gaat al jaren dagelijks met voornamelijk schoolgaande jeugd om en heeft bij die intensieve omgang voldoende materiaal verzameld om enige basis te hebben waarop aansprekelijk theater gebouwd kan worden, theater dat bewust maatschappijgericht is en probeert scholieren inzicht te geven in de eigen samenleving.

Dat inbouwen van maatschappijkritiek is ook het geval in de jongste productie van het gezelschap „Je hebt 't", een musical voor de laagste klassen van het middelbaar onderwijs. Het is een volledig groepsproject, dat met de scholieren zelf werd ontwikkeld en dat inhaakt op frustraties rond gezagsverhoudingen en machtswellust. Met medewerking van de Eindhovense popgroep Dirty Underwear maakt Proloog er een over het algemeen lekker spektakel van.

JAN PAUL BRESSER

de Volkskrant

DINSDAG 28 DECEMBER 1971

DE TIJD

VRIJDAG 17 DECEMBER 1971

waar niemand de betekenis van kan vermoeden. Daar zijn niet alleen die actrice en haar tegenspeler, daar is de hele groep gewoon niet uit gekomen. Dat is niet erg. Uit de enquête blijkt wel, dat de bedoelingen ook hier redelijk goed zijn overgekomen, zij het met meer aarzelingen dan bij de rakere scènes.

Dat wil zeggen: Proloog is hoe langer hoe bewuster het toneel gaan gebruiken niet als doel in zichzelf maar als middel. Niemand kan zeggen, dat de groep de technieken van dat middel verwaarloosd heeft. Toch kun je als belangstellende buitenstaander wel telkens weer zien, dat daar haperingen liggen. Ze werken met technieken die zij op toneelscholen of in de praktijk geleerd hebben en waarvan zij weten dat zij niet echt passen in de manier waarop ze nu werken, zodat zij proberen ze aan te passen. Dat lukt soms wonderwel, soms ook helemaal niet. Misschien zouden zij voor een volgend seizoen daar mensen van het Werkteater moeten aantrekken want de acteurs daarin zijn voor een groot deel met het herijken van die technieken bezig.

rock-musical van toneelgroep proloog

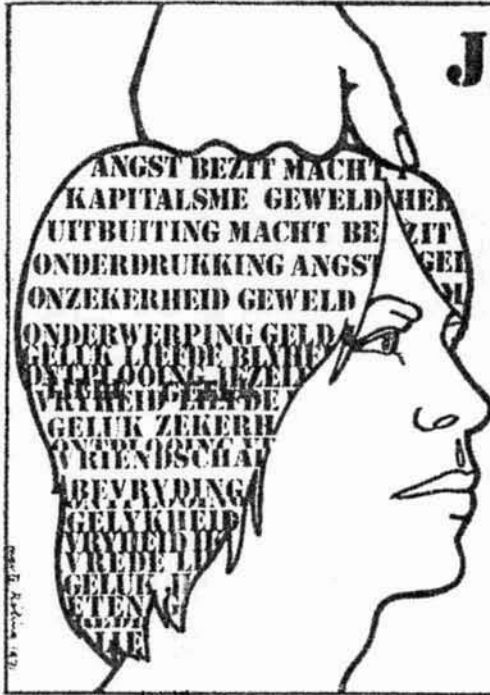
ONNO VERSTIJFT HET GEZAG

TONEELGROEP Proloog gaat er stevig tegenaan met de rock-musical „Je hebt 't of, de geschiedenis van Onno, die met zijn blik de mensen kon verstijven.“ Er wordt met deze produktie gemikt op jongens en meisjes van 12 tot 15 jaar. Het is een gebeuren dat model staat voor de werkbeoordelingen van Proloog, waarover ik in DNL van 16 september een reportage bracht. (Hancké, artistiek leider: „Wij zijn als Proloog niet met kunst bezig, maar met cultuur; dan sta je kritisch in en tegenover de leefomstandigheden; de inhoud van het concrete bestaan van je publiek bepaalt jouw expressiemogelijkheden en -middelen.“) Terecht is de geschiedenis van Onno samengesteld uit de belangstellings sfeer van de jongeren zelf; dus rock-musiek (behoorlijk gebracht door de groep „Dirty Underwear“) met enkele groffe typeringen van machtsverhoudingen, waarbij de jongeren bij voorbaat de lul zijn.

Onno representeert de speelsheid van het kind dat langzaam maar onverbid delijk wordt aangepast door de ouderen, de ouders, de school, het bedrijf. De onzichtbare en oncontroleerbare systemen bepalen Onno's waardeparadigma, ook als hij ze onzinnig vindt. Jong zijn is op den duur niet mogelijk, alleen agressie en verzet blijven over als verweer tegen de volwassenen. Deze energie (Onno kan er mensen mee verstijven) wordt gekocht; men verbindt Onno aan de agressiemeter, zijn woede, eenmaal opgewekt, wordt gericht op „Ongewenste“ groepen: in de musical zijn dat stakende arbeiders, Zuidmolukkers, hippies, linkse studenten, de spelers van toneelgroep Proloog, negers en demonstranten. De onderdrukking van Onno komt in een vicieuze cirkel; zelf weggedrukt van zijn vrijheid belemmert hij ook anderen vrij te zijn; via de repressie op hem uitgeoefend wordt Onno zelf repressief.

de kaders in hun nekvel gegrepen

De voorstelling heeft een prachtige, de zaal manipulerende wending. Onno wordt gevraagd de jongens en meisjes in de schouwburg te verstijven omdat ze jong zijn, ongehoorzaam, eigengereid, onfatsoenlijk, zich niet houden aan de afspraken van de samenleving. (Enorm geloei en gefluit van het zo aangesproken publiek, dat spreekt). Onno richt zich tegen de jongeren, verliest zijn macht (het wordt doodstil, maar niemand verstijft), kiest de jongeren in de zaal, gaat tussen hen inzitten en ver-

JE HEBT 'T OF, DE GESCHIEDENIS VAN ONNO, DIE MET ZYN BLIK DE MENSEN KON VERSTIJVEN.

(WY VINDEN HET FYN OM MET JULIE TE PRATEN NA DE VOORSTELLING)

stijft de machtrepresenterende spelers op het podium. Hij is van inzet veranderd; de volwassenen, dat wil zeggen de on-vrijen, verliezen hun inbreng. Onno bevriest ze met zijn woede.

Eenvoudiger kan het grondthema niet. Proloog reikt het thema van de macht en machtsverhoudingen terecht niet ingewikkeld aan. De scènes zijn zo opgebouwd dat de jongeren zich zonder meer moeten identificeren met Onno; hij is iemand van hen; hij is de schooljongen, die door de dingen heen leeft, vitaal is, gek, handig, raar, uitdagend. Tegenover die speelsheid wordt het gezag stereotypisch neergezet. Helemaal juist lijkt me dat niet, maar in de musical werkt het. Plotseling moet je kiezen in vooroordelen, waarmee minderheidsgroepen worden gekeeld. Orde, rust, rede, moraal staan ter discussie (met naam en toenaam notabene). Politici en grootindustriëlen worden op de korrel genomen. Enfin de duidelijke kaders worden in hun nekvel gegrepen. Er wordt wat heen en weer geschud ook.

Logisch vraagt zo'n voorstelling om discussie (als de jongeren dat willen). Wanneer dat niet gebeurt zie ik het effect van de voorstelling niet zo zitten. Juist omdat uiteenliggende thema's bij elkaar worden gebracht onder één noemer (opvoeden is de ander zijn per-

soonlijkheid afpakken) zou het gegeven, zonder reflecties achteraf, nieuwe vooroordelen kunnen verheven (elke oudere is fout). Maar Proloog richt veel tijd in spelbegeleidingsactiviteiten, dus dat zit wel goed.

De musical zelf zou, wat de muziek betreft, best nog wat pittiger kunnen. Meer kritiek heb ik niet. De herkenning voor de tieners is optimaal gerealiseerd; daarvoor hoef je geen feilloze voorstelling waar te maken. De spelers van Proloog maken duidelijk de jongeren als volwaardige groep te accepteren. Dat wordt herkend. De scheiding spel-publiek bestaat dan niet meer; op slag heb je te maken met levend toneel. Interessant blijft meteen het dieper liggende thema van „Je hebt 't“. Agressie, verzet, dat niet wordt gekanaliseerd door de jongeren zelf (dat wil zeggen door ouderen, die de jongeren helpen) wordt gebruikt voor een verregaande uitbuiting. Het bestaande systeem pikt ook deze energie kant van de nieuwe generatie op. Pas wanneer je kiest en in je keuze agressie ondergeschikt maakt aan inzicht kun je iets bereiken. Dit laatste wil Proloog heel duidelijk. De rock-musical is daarvan een voorbeeld. Jammer voor de rest van Nederland dat dit gezelschap alleen werkt in Brabant, Zeeland en de kop van Limburg.

BEN BOS

PROLOOG & DIRTY UNDERWEAR

BONT PROLOOG-SPEL

„JE HEBT 'T'”

„De Stem” 17/12/71

Gezin en school in herkenbaar geheel

EINDHOVENS DAGBLAD — vrijdag 17 december 1971

Proloog met première musical

„Je hebt 't”: goede publieksproductie

Stuk: rockmusical „Je hebt 't' of „de geschiedenis van Onno, die met zijn blik mensen verstijven kon”, regie: Jan Cornelis Nootboom. Muziek: Hans Sanders en popgroep Dirty Underwear, spelers: Ton Selter, Marian Klaren, Dries Smits, Marlies Hamelynck, Kees Waterbeek, Thea Roding, Jan de Rooy, Gezelschap: Proloog, perspremière 16 december 1971 in de Eindhovense Stadsschouwburg.

Het levert geen enkele moeilijkheid op te onderkennen wat de toneelwerkgroep Proloog wil zeggen met de rock-musical „Je hebt 't”. Het is immers het verhaal van een jongen, die — zij het begiftigd met een heel specifieke kwaliteit — door zijn opleiding (en speciale begeleiding) voorbestemd wordt een belangrijke rol te gaan spelen in de maatschappij.

Dat is wat er met ons allemaal gebeurt of kan gebeuren, wanneer wij maar bereid zijn ons te conformeren aan de wensen — uitgesproken of onuitgesproken — van die maatschappij. De jongen, Onno Hals, ontdekt in de loop van zijn jonge leven, dat wanneer hij een bepaalde boosheidsgraad ontwikkelt, hij in staat is — alleen door maar door te kijken — de mensen te doen verstijven.

Hij kan ze dwingen tot bewegingsloosheid. Dat is Onno's specifieke talent en dat wordt uitgebouwd en zal uitgebuit gaan worden door maatschappelijke groepen, die daar baat bij denken te vinden.

Een directeur van een oliemaatschappij („De Schelp”) steekt geld in de opleiding van Onno. Er wordt een n.v. opgericht met tot doel het maken van winsten op basis van de capaciteiten van de jongen.

Het vermogen is een rustig idee voor de machthebbers. De minister van Buitenlandse Zaken zal hem meenemen naar China. 800 miljoen mensen zullen daar veranderen in standbeelden. De politie heeft de intentie de jongen in te zetten bij het tegengaan van demonstraties. En zo zijn er meer ideeën. De eerste slachtoffers worden de jon-

geren die tijdens de voorstelling in de zaal zitten. Want dat zijn de oproerkraaiers van de toekomst. Evenwel op het „moment suprême” keert de blik van Onno zich niet naar het jeugdige publiek. De zaak wordt omgekeerd. Onno begeeft zich tussen de jongeren en draait zijn blik naar het toneel, waar degenen staan, die hem geleerd hebben hoe hij zijn talenten kan gebruiken. De directeur van de oliemaatschappij, en de directrice van de n.v. tot exploitatie van Onno en haar assistenten veranderen in standbeelden. En de jeugd in de zaal is vrij en verlaat opgetogen het

De musical is een illustratie van het risico dat de opvoeders lopen. Het risico namelijk, dat het geleerde gebruikt wordt om de bestaande structuren te veranderen, door de rollen om te keren. Eigenlijk is dat geen risico. Het moet de uiteindelijke bedoeling van de opvoeding zijn. Men moet kunnen kiezen wat men kan doen; daartoe dient het leren. Er mag niets vast liggen. Iedereen moet zelf het alternatief kunnen bepalen.

Met die mogelijkheid geconfronteerd worden in een musicalervaart de jeugd als uiterst acceptabel. De Eindhovense schouwburg bevatte 960 jongens en meisjes van de „onderbouw” (12 tot 15 jaar), die geboeid hebben gekeken en geluisterd. Het was misschien niet allemaal verstaanbaar, maar men verstond de bedoelingen. De opzet van het spel was helder, daar zorgden en regie en spelers voortdurend voor.

En dan te denken, dat deze hele produktie bijna de mist was ingegaan, omdat een „bekend schrijver” (Lennart Nijh) het min of meer af liet weten. Proloog heeft het toen allemaal zelf maar ter hand genomen samen met leerlingen van diverse scholen. Als uitkomst krijg je dan een goede publieksproductie.

EINDHOVEN — Toneelwerkgroep Proloog heeft voor duizend kinderen in de schouwburg te Eindhoven de officiële première gegeven van een rock-musical voor de jeugd van 12 tot 15 jaar. „Je hebt 't” - of de geschiedenis van Onno, die met zijn blik de mensen kon verstijven - gaat op een speelse wijze tegen deze maatschappij (m. n. gezin en school) aanstaan. Tijdens een introductie voor kinderen uit Roosendaal, Oud Gastel, Kruisland, Bergen op Zoom, Wouw, Zevenbergen en Zundert heeft Proloog een uitvoerige enquête gehouden onder deze jeugd. De antwoorden liegen er niet om: duidelijk gevoel van herkenning en dankbaar enthousiasme.

„Je hebt 't” bestaat uit een groot aantal korte schetsen, muziek, mime, tekst, dia's, die als een stripverhaal aaneengeregen zijn. Als groepsproductie ontstaan. De geschiedenis van Onno vanaf de kinderwagen tot het moment dat hij „als produkt” en „superstar” aan de maatschappij wordt afgeleverd. Gezin en school vooral leveren hun aandeel in de „logische” opbouw van zijn bestaan; beloond met de materiële produkten van een welvaartsmaatschappij. Alle jeugdtrauma's op een rijtje. Het is in grote lijnen speels en bont verpakt. Goed gespeeld met prettige muziekjes van een band in levenden lijve. Naast leuke vondsten bevat de tekst ook stukken zwakke en rationale overdadigheid, waarbij de doorgaans geboeide jeugd onrustig wordt.

Maar dit is „grote-mensen-praat”. Wat zegt de jeugd zelf? Enkele reacties uit genoemde enquête. „Deze musical moest eigenlijk iedereen zien. Er zijn mensen die praten over de maatschappij, maar ze weten niet welke problemen er zijn”. En: „Het is echt iets om nog dagen over te praten.....eindeloos. Veel succes”. Enkele percentages: 100% herkent in het spel vaak of soms het eigen dagelijkse leven; 68% vinden dat Onno's ouders op de meeste andere ouders lijken; 64% vindt dat het een beetje met de eigen school te maken heeft; 100% vindt dat de leerlingen op school niet allemaal gelijk behandeld worden etc.

Een ander opvallend cijfer is de 58%, die zegt dat het stuk op school niet voorbereid is. De identificatiemodellen, die deze musical oplevert betekenen een stuk bewustwording. Het vraagt van de leerkrachten op school (en mogelijk van de ouders) een eslijke inzet waarbij men zichzelf ter discussie durft te stellen. Zeker wanneer je merkt, dat bij de voorstelling het hardste applaus kwam na de vraag: Wat ben je nu? - na het verlaten van de school. Antwoord: Verpest! Bij de vertoonde dia's presenteert Proloog zichzelf als „een groep gesubsidieerde oproerkraaiers”. Samen met de popgroep Dirty Underwear, componist Hans Sanders, kinderpsycholoog Hans Boot, dramaturg Gerard Pieterse en sociaal-pedagogisch medewerker Jan Smeets heeft regisseur Jan Corn. Nootboom er een aantrekkelijk, maar niet onverplicht, oproer van gemaakt. De spelers, waaronder Ton Selter (Onno), Marlies Hamelynck, Kees Waterbeek en Dries Smits, doen het daarbij enthousiast en goed. Een stuk, dat we alle 12- tot 15-jarigen (en de rest) aanbevelen.

URIAS NOOTEBOOM

Henk Egbers

De Nieuwe Krant
Dagblad voor Zutphen
en omstreken
29 april '72

Proloog met pop: heel erg goed

ZUTPHEN — Heel goed hoor, die (toneel?)groep Proloog uit Eindhoven met de popgroep Dirty Underwear in de mini-musical Je hebt 't. Een stuk uit het le-

ven gegrepen, met muziek „van” jongeren, jonge mensen op het toneel en jonge mensen in de zaal.

Je hebt 't gaat over Onno, een jongensbaby, die volwassen wordt. In de tijd die daartussen ligt, krijgt hij van alle kanten te maken met vormen van onderdrukking. Aardig voor Onno is, dat hij in staat is met zijn blik mensen te laten verstijven als hij boos wordt.

Maar dat alleen is natuurlijk ook niet genoeg, want het bedrijfsleven (oliemaatschappij De Schelp, bekend symbool) doet onmiddellijk een gooi naar Onno. Met zijn gave erbij, vanzelf.

Opgedrongen

Onno krijgt direct na zijn geboorte al speelgoed opgedrongen dat ie niet wil, als ie wat ouder wordt willen z'n ouders niet naar 'm luisteren (die zitten voor de kijkbuis) en op school is het ook allemaal niet zo leuk. 't Zou aardig zijn om te weten, in hoeveel gevallen (gezinnen) die situatie in werkelijkheid bestaat.

Ik was bij een voorstelling met IIS-scholieren en wat jongens en meisjes van het vormingscentrum en die hadden ontzettend veel plezier. Er werden open doekjes met gulle hand gegeven, ze begrepen en herkenden veel situaties.

Sfeer

Veel tekst werd gezongen, in dat geval met begeleiding van Dirty Underwear, uitstekende begeleiding, af en toe werd er

gesproken. Tussen de wisselingen van toneelspullen door werd ook muziek gemaakt door D.U. en er bleef sfeer hangen.

Dat was vorige keer bij een optreden van De Nieuwe Komedie wel anders. Eigenlijk gaf Proloog nu het antwoord op wat een scholier toen zei tijdens een nabespreking: „Julie kiezen geen partij, jullie constateren het alleen maar”.

De Proloog-mensen in het stuk over zichzelf: „Proloog? Da's een stelletje gezagsondermijnd en opruiend tuig. En dat doen ze nog op kosten van de gemeenschap ook”. Zo was het en zo is het goed.

Onno bij z'n pappie en mammië op schoot, net na de geboorte. Even later begint het gedonder al: met speelgoed, wat ie opgedrongen krijgt.

Alleen: na afloop wilden een paar jongens een bepaalde deur uit van de Bultensoos en dat mocht niet van hun „juffrouw”. Toch was er niks bijzonders met die deur. Het mócht gewoon niet, omdat de juffrouw dat niet wilde. Voor haar was Proloog voor niets naar Zutphen gekomen. Van mij mogen ze weer komen. Graag!

ROB VAN D.